

Петро Кравченко

КРАВЧЕНКО Петро *Анатолійович* – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, декан історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Сфера наукових інтересів – соціальна філософія та філософія історії, проблеми сучасної політичної культури.

З МИНУЛОГО І СЬОГОДЕННЯ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Славетна історія історичного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка була започаткована заснуванням Учительського інституту та Історико-філологічного факультету в Полтаві.

1 липня 1914 року розпочав свою діяльність Учительський інститут з трирічним строком навчання. Приміщення інституту знаходилося по вулиці Фабрикантській (нині Балакіна), 10. Першим директором інституту був відомий педагог, історик за освітою Олександр Костянтинович Волнін (1872-1942). В учительських інститутах здебільшого вивчалися ті предмети, яких згодом майбутні вчителі мали навчати своїх учнів у початковій школі. Історію і географію в Полтавському учительському інституті викладав Василь Никифорович Тарасов, колишній випускник історико-філологічного факультету Казанського університету. У короткій характеристиці, підписаній директором інституту О. К. Волніним у 1915 році, відзначається, що Тарасов енергійний, позбавлений рутини, здатний на ініціативу викладач. Пізніше випускник Полтавського учительського інституту, в майбутньому великий педагог сучасності, А. С. Макаренко відзначав благотворний вплив викладачів інституту в своєму навчанні та вихованні. Маючи на увазі багатьох із них, зокрема В. Тарасова, він писав,

**Будинок по вул. Фабрикантській
(нині Балакіна), 14, де в 1914-1917 рр.
розміщувався Полтавський учительський
інститут. Сучасний вигляд.**

**Директор Полтавського
учительського інституту
в 1914-1917 рр. О. К. Волін**

що то були справжні люди і виховували у студентів кращі прагнення. До речі, у характеристиці, яку отримав сам Макаренко від педагогічної ради інституту, відзначалося, що він «буде дуже хорошим викладачем усіх предметів курсу вищих початкових училищ, особливо історії та російської мови».

З вересня 1917 року Полтавський учительський інститут очолив Олекса Августинович Левитський (1872-1947) – педагог, просвітянин, вихованець одного з кращих навчальних закладів Києва – колегії Павла Галагана. До призначення директором Левитський уже мав 22-річний педагогічний стаж роботи у низці шкіл та гімназій у Полтавській губернії, на Кубані, в Казані й Таганрозі. У Полтавському вчительському інституті О. Левитський, окрім адміністративної діяльності, одночасно викладав педагогіку та українську мову. За досить короткий час талановитий педагог перетворює навчальний заклад на справжню українську школу, залучає до співпраці відомих на Полтавщині педагогів (В. Щепотьєва, Ф. Пошивайла, Г. Ващенко та інших), наполегливо працює над створенням методик для українських шкіл. Його рецензії на нові українські підручники з'являються в місцевих виданнях, зокрема, у педагогічному часописі «Нова школа» за 1918 рік.

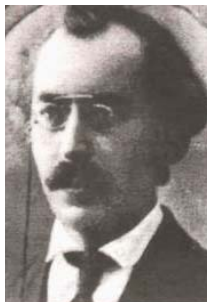
Професор Г. Г. Ващенко, який тісно співпрацював з ректором О. А. Левитським, характеризував його так: «Це був справжній вчений, український патріот, людина з ґрунтовною освітою і разом з тим чулий і тактовний». Подвижницька діяльність ректора учительського інституту, його чітка українська позиція, інтелект сприяли утвердженню високого авторитету О. Левитського серед викладачів і студентів. Своїм учителем, у широкому розумінні цього слова, його вважав студент учительського інституту Антон Макаренко. До речі, коли 28 липня 1919 року до Полтави вступили білогвардійські «добровільці», як згадує донька

**О. А. Левитський – директор
Полтавського учительського
(педагогічного) інституту
в 1917-1919 рр.**

**В. Н. Андрієвський,
у 1917-1918 рр. –
губернський комісар
освіти**

**Г. Г. Ващенко –
у 1917-1918 рр. викладач
Полтавського учительсь-
кого інституту**

**І. М. Стешенко –
в 1917-1918 рр.
генеральний секретар
освіти УНР**

ректора Н. Левитська, саме Макаренко «прийшов до її батька вночі і порадив йому негайно, тієї ж години виїхати з Полтави, бо денікінські правителі вже видали ордер на арешт Левитського... Батько вночі пішов на залізницю, щоб поїхати хтозна-куди. Тяжко далася йому та втеча в невідоме, адже покидав інститут, де вперше відчув колектив однодумців, як учителів так і студентів».

В умовах Української революції в країні широко розгорнувся рух за утвердження національної освіти. 10-12 серпня 1917 року в Києві відбувся Всеукраїнський вчительський з'їзд, у роботі якого взяли участь полтавці В. Н. Андрієвський, Г. Г. Ващенко, І. М. Стешенко. Форум проголосив, що школа має бути національною як за формою, так і за змістом.

У час національно-визвольних змагань українського народу у Полтаві з'явився ще один навчальний заклад, який відіграв важливу роль у становленні вищої педагогічної освіти в краї. На розі сучасних вулиць Шевченка і Комсомольської розташований однопверховий цегляний будинок, споруджений у 90-их роках XIX століття. Будинок цей не має якихось архітектурних прикмет і навряд чи заслуговував би на увагу краєзнавців, якби не одна обставина. Річ у тім, що тут у 1918-1921 роках функціонував перший у нашому місті й третій в Україні,

Будинок Центральної Ради (сучасний вигляд)

після Київського та Кам'янець-Подільського університетів, україномовний вищий навчальний заклад – Історико-філологічний факультет Українського університету.

Ідея створення в Полтаві університету виникла ще напередодні Першої світової війни у місцевої інтелігенції, серед якої особливою активністю відзначалися члени Товариства українських поступовців В.М. Щербаківський, В.Н. Андрієвський, М.Д. Токаревський. Але практичні кроки в цьому напрямі були зроблені з початком Української революції. Навесні 1917 року при полтавській «Просвіті» почали працювати короткотермінові курси українознавства, а при Центральному народному музеї Полтавщини – лекторій. Ці громадські установи 7 квітня перетворили в Український народний університет. Він мав два факультети: економіко-правничий та історико-філологічний. Ректором цього навчального закладу, що діяв на громадських засадах, став завідувач археологічного відділу музею В.М. Щербаківський. Лекції для слухачів читали філолог, мистецтвознавець і фольклорист В.О. Щепотьєв, історики Л.В. Падалка й Н.Ю. Мірза-Авакянц, педагог Г.Г. Вашенко, археолог і краєзнавець М.Я. Рудинський та інші провідні науковці міста. Пізніше професор В. Щербаківський пригадував, що «аудиторія слухачів була досить численна, особливо було багато молоді». Досвід, нагромаджений Українським народним університетом, у майбутньому було використано при створенні вже державного Українського університету в Полтаві.

Восени 1917 року діячі Полтавської губернської земської управи і Полтавської спілки споживчих товариств звернулися до керівництва Харківського університету з проханням допомогти у заснуванні в Полтаві спочатку історико-філологічного, а потім юридичного й медично-

Л. В. Падалка –
історик, археолог,
краєзнавець,
етнограф

М. Я. Рудинський –
археолог, історик мистецтв,
один із керівників
українського
пам'яткоохоронництва

В. М. Щербаківський –
історик, мистецтвознавець,
ректор Українського
народного університету
в Полтаві

го факультетів Українського університету. Переговори з цього приводу вели М.Я. Рудинський і Д. І. Багалій.

3 серпня 1918 року голова ради Полтавської «Просвіти» О.А. Левитський скликав нараду представників культурно-освітніх та інших українських організацій губернського центру, земства, на яких були намічені основні заходи по заснуванню вишу. Він же розробив статут Історико-філологічного факультету.

Розпочалася конкретна робота зі створення навчального закладу. На кошти земства та «Просвіти» у Відні й Львові купили цінні книги для університетської бібліотеки, придбали для неї й бібліотеку київського професора П. В. Голубовського, яка налічувала близько 25 тисяч томів. А сам В. Щербаківський на закупівлю для майбутнього університету наукової літератури витратив 10 тис. крб. власних коштів.

Відкриття Історико-філологічного факультету відбулося 6 жовтня 1918 року в міському театрі у присутності представників офіційних органів влади й установ та громадських інституцій Полтави, студентів і викладачів. На урочистостях з привітанням від гетьмана П. П. Скоропадського виступив комісар освіти на Полтавщині В. Н. Андрієвський. Він, зокрема, зачитав вітальну телеграму гетьмана такого змісту: «Щиро вітаю Полтавське товариство «Просвіти» і маю надію, що майбутня вища українська школа, яка маєтсья бути відкрита вами, буде дійсно джерелом української національної освіти». Надійшла телеграма і від міністра освіти Української держави М. П. Василенка. У ній говорилося: «Прошу прийняти мою подяку за ласкаве запрошення на свято відкриття Історико-філологічного факультету в Полтаві і вірити, що тільки дуже велике свято відкриття Київського державного університету в той же день шостого жовтня не дало мені можливості виїхати до Полтави. Вітаю з відкриттям нового вогнища української науки. Бажаю, щоб Полтавський Історико-філологічний факультет став проводирем національної культури на користь і славу рідного народу». В. Андрієвський також оголосив, що утримання професорів

Будинки по вул. Новополтавській (нині Шевченка), 20 і Стрітенській (нині Комсомольська), 37 і 40 які у 1918-1921 рр. орендував Історико-філологічний факультет (сучасний вигляд)

і технічного персоналу навчального закладу бере на себе держава. Статут Історико-філологічного факультету затвердило 29 жовтня 1918 року Міністерство народної освіти гетьманського уряду.

Деканом Історико-філологічного факультету став Іван Федотович Рибаків. Він народився у 1890 році в Херсоні. У 1908 році закінчив Першу херсонську чоловічу гімназію. Вищу гуманітарну освіту отримав, закінчивши в 1912 році історико-філологічний факультет Московського університету. Викладацьку діяльність розпочав на вечірніх педагогічних курсах у Москві. Упродовж 1915-1918 років був учителем московської Петропавлівської німецької гімназії. З 1915 року перебував на кафедрі історії Росії Московського університету для підготовки до професорського звання. Одночасно читав лекції на вчительських курсах у Самарі та Тамбові. Прореканом (заступником декана) призначили Наталію Юстинівну Мірзу-Авакянц, згодом відому дослідницю історії України XIX – початку XX століття.

Для читання лекцій на факультеті запросили провідних фахівців Харківського університету – професорів Д. І Багалія, В. О. Барвінського, Є. В. Кагарова, М. Ф. Сумцова.

Історико-філологічний факультет орендував приміщення в одноповерховому цегляному будинкові по вулиці Новополтавська (нині Шевченка), 20, який зберігся до наших часів. Заняття відбувались і в приміщенні приватної гімназії М. Старицької. На цьому місці нині розташований споруджений у 1954 році будинок гімназії №6 (вулиця В. Чорновола, 3). В останні два місяці правління гетьмана П. Скоропадського факультет фінансували з державної скарбниці, а в 1919-1920 роках – коштом Полтавського товариства споживчих спілок. Протягом 1918-1921 років тут навчалось близько 400 студентів.

Відомий полтавський літературознавець, член Спілки письменників України П. П. Ротач у своїй розвідці «Кілька штрихів до біографії професора Івана Рибаків» навів цікавий документ – виписки із залікової книжки №215 студента словесного відділу Історико-філологічного факультету Ю.З. Жилка (згодом поета, репресованого в 1938 році). З нього видно, що Жилко був зарахований на факультет 27 серпня 1918 року. Там же знаходимо відомості про предмети, які вивчали студенти-філологи, та про викладачів, котрі їх читали. І. Рибаків читав

Декан Історико-філологічного факультету І.Ф.Рибаків.

Фото 1921 р.

курс історії Росії XII-XVII століть. Разом з ним працювали І. Чаленко (історія філософії), К. Гриневич (історія Греції), В. Щербанівський (вів курс «Мистецтво на Україні»). Плідну діяльність факультету також забезпечувала діяльність ще кількох відомих у науці викладачів і вчених. Серед них слід назвати Стефана Андрійовича Таранушенка (1898-1976) – мистецтвознавця, музейника. Закінчивши історико-філологічний факультет Харківського університету, він успішно розпочав свою роботу на педагогічній ниві. У 1918 році його обрали доцентом Полтавського Історико-філологічного факультету. Окрім безпосередньої викладацької роботи він вніс значний вклад в організацію музейної справи, збереженню історико-культурної спадщини. Зокрема, завдяки його втручання в Полтавському та Лубенському округах у 1920-их роках було взято на облік 76 пам'яток старовини, збережено від

Викладачі Історико-філологічного факультету 1920-1930-х років

Д. І. Багалій –
видатний український
історик, організатор
української науки та
освіти, академік ВУАН

С. А. Таранушенко –
мистецтвознавець,
музейник,
пам'яткоохоронець,
доцент

М. Ф. Сумцов –
фольклорист,
етнограф,
професор
академік ВУАН

Ф. І. Шміт –
візантолог, археолог,
мистецтвознавець,
професор,
академік ВУАН

С. М. Кульбакін –
філолог-славіст,
паліограф,
професор, член-
кореспондент РАН

М. Г. Йогансен –
український
письменник,
перекладач,
доцент

переплавки «для потреб індустріалізації» дзвін «Кизикермен» з дзвінниці Успенського собору та монумент Слави в Полтаві.

Хороше враження на викладачів і студентів Історико-філологічного факультету справив вчений, богослов, спеціаліст в галузі патристики Микола Іванович Сагарда (1870-1943). Уродженець Полтавщини, він закінчив Полтавську духовну семінарію та Санкт-Петербурзьку духовну академію. Став професором, доктором церковної історії. На Історико-філологічному факультеті в Полтаві він читав лекції з історії християнства та курс «Культурні зв'язки між Сходом і Заходом».

Професор Харківського університету, член-кореспондент Російської академії наук Степан Михайлович Кульбакін (1873-1941) викладав у 1918-1919 роках на Історико-філологічному факультеті в Полтаві такі дисципліни як «Палеографія» і «Давня слов'янська мова». Професор Харківського університету, а згодом дійсний член Української АН Федір Іванович Шміт (1877-1937) упродовж всього періоду діяльності Полтавського Історико-філологічного факультету читав там курси з історії Візантії, теорії мистецтва.

Курс історії літератури у Полтавському Історико-філологічному факультеті вів Майк (Михайло) Гервасійович Йогансон (1896-1937) – український поет, автор пригодницьких романів. Його вірші були написані українською, російською, німецькою мовами. Був справжнім поліглотом, володів старогрецькою, латиною, англійською, німецькою, французькою, знав скандинавські та слов'янські мови. Як казали сучасники, «з Майка був чортівськи здібний лінгвіст». Згодом, у 1920-их роках він зближується з Василем Елланом, Миколою Хвильовим, Павлом Тичиною, Володимиром Сосюрою. Разом з ними став фундатором першої організації українських письменників «Гарт» (1923). Належав до діячів так званого розстріляного відродження.

Професор В. Щербаківський у своїх спогадах, написаних у 1953 році, але опублікованих тільки після проголошення незалежності України, передає ту атмосферу, яка панувала на Історико-філологічному факультеті. Незважаючи на суворі умови революційної доби, аудиторії завжди були повними. Студенти, переважно молоді селяни, відзначались активністю й у навчанні, й у громадських справах. Вони мали своїх представників у професорській раді. Щосуботи студенти їхали або йшли пішки до своїх сіл. Звідти, часто на плечах, приносили харчі та ділилися ними зі своїми викладачами. «Це була дуже велика й цінна допомога, бо вартість грошей тоді падала так, що вони не мали майже жодної покупної сили».

Серед випускників Історико-філологічного факультету в Полтаві слід відзначити С. П. Наріжного, про якого ми довідалися тільки після

проголошення незалежності України. Народився Симон Наріжний 1898 року в селі Сокілка Кобеляцького повіту в старовинній козацькій родині. Закінчив Кобеляцьку гімназію. У 1918 році вступив на заочний відділ Полтавського Історико-філологічного факультету. Від 1919 року С. Наріжний поєднував навчання з роботою редактора полтавської української газети «Рідне слово».

Після утвердження в Полтаві більшовицької влади в 1920-1921 роках розгорнулися політичні репресії проти української інтелігенції, студентів і викладачів Історико-філологічного факультету, Педагогічного інституту, а потім створеного на їх базі Інституту народної освіти. «У цей час, — пише в своїх спогадах С. Наріжний, — з Полтави було вивезено до Харкова всіх видатніших українських політичних і громадських діячів. Багато з них не повернулися зовсім, а ті, яких минула ця чаша, оповідали страхіття про чекістський побут, про звірства катів і про героїства мучеників. Розстріли, звичайно, відбувалися вночі. Слідом за «чистками» професорів добралися і до студентів, з метою «усунути зі студентського складу небажані владі елементи... Парти́йний склад комісії, виключаючи професорського представника, був комуністичним».

**С. П. Наріжний —
історик, випускник
Історико-філологічного
факультету**

Отже, надії пройти крізь сито чистки у Наріжного не було. Тому він у 1922 році разом із дружиною та трьохмісячною дитиною вирушив до Чехословаччини. У подальшому С. Наріжний став професором Українського вільного університету (1933-1954), вченим секретарем Українського історико-філологічного товариства (1929-1938) і директором Музею визвольної боротьби України в Празі (1945-1948). Він автор ряду праць про добу гетьмана Івана Виговського, історіографічних оглядів про «Літопис» Г. Граб'янки, про діяльність істориків В. Біднова, М. Василенка, деяких історичних установ і товариств.

Із тих же спогадів, а також із матеріалів періодичної преси 1918-1921 років бачимо, що робилися спроби налагодити роботу не тільки Історико-філологічного, а й інших факультетів Українського університету в Полтаві — правового, природничого, медичного. Однак це питання потребує ще ґрунтовного дослідження, пошуку поки що невідомих документів.

Оскільки радянська влада підозріло ставилась до національної вищої школи і чинила її закладам усілякі перешкоди, діяльність Українського університету в Полтаві у 1920-1921 роках поступово згасала.

Щодо учительського інституту в Полтаві, то його діяльність продовжувалась і в складних умовах революційних перетворень 1917-1920 років, боротьби різних політичних сил за владу, економічної розрухи, відсутності необхідних коштів для існування закладу та викладачів. За часів Центральної Ради, Гетьманату, Директорії інститут продовжував працювати переважно на основі тих же навчально-методичних принципів, що склалися ще в перші роки існування закладу, але із запровадженням української мови викладання.

Реформування ж вищої школи в Україні відповідно до інтересів більшовицької влади практично розпочалося лише навесні 1919 року. 2 березня 1919 року Раднарком УСРР видав декрет «Про вступ до вищої школи». Цим актом усувалися юридичні перешкоди для дітей робітників і селян у здобутті вищої освіти. При вступі до ВНЗ вимагалось лише посвідчення особи й віку, не складалися вступні іспити. Декретом 4 березня 1919 року плата за навчання скасовувалася. Щоб створити умови для навчання дітей робітників та селян-незаможників, виділялися певні кошти для матеріального забезпечення студентів – вихідців із цих соціальних категорій.

У вищих навчальних закладах вводилося одноособове керівництво. Народним комісаріатом освіти призначався політичний керівник ВНЗ – комісар. У його руках зосереджувалося управління навчальним закладом. У виші створювалися ради (науково-учбові, освітні), які відали відповідними ділянками роботи. Дореволюційні вчені ступені й звання скасовувалися, вводилися лише посади викладачів (лекторів) та асистентів.

Створення нової системи вищої освіти повинно було вирішити й долю колишніх учительських інститутів, діяльність яких в Україні в роки Громадянської війни часто порушувалася та припинялася. У радянській Росії ще в середині 1918 року розпочалося перетворення учительських інститутів у педагогічні з чотирьохрічним терміном навчання. На

Будинок по вул. Новокременчуцькій (нині Лідова), 12, у якому в 1919-1921 рр. працював Полтавський педагогічний інститут. (Сучасний вигляд)

основі досвіду РСФРР така реформа проводилась і в Україні. Полтавський учительський інститут реорганізувався в педагогічний протягом травня-липня 1919 року. Новий статут інституту було затверджено відділом вищих шкіл Наркомосу України в липні 1919 року.

Проте роботу першого на Полтавщині вищого навчального закладу одразу ж було порушено. Денікінські війська захопили територію України. Робота інституту припинилася. Викладачів було розігнано. Та після відновлення радянської влади у Полтаві, 27 грудня 1919 року, наказом губернського відділу народної освіти діяльність інституту поновилася. Наприкінці грудня викладачі повернулися на роботу, розпочалися заняття.

У 1920 році в Полтавському педагогічному інституті працювали відділи (факультети): основний (1 курс), словесно-історичний, природничий та фізико-математичний (2-4 курси). На всіх відділах навчалося 468 студентів. Заняття проводились у двоповерховому приміщенні по вулиці Новокременчуцькій (нині Лідова), 12.

Навчальний план інституту передбачав вивчення широкого кола загальнопедагогічних дисциплін: дитячої й загальної психології, теорії навчання і виховання, трудової школи, школознавства тощо. Вступала до закладу переважно селянська молодь Полтавщини, яка здебільшого закінчила вчительські семінарії.

Оскільки більшовицьке керівництво не влаштовувала діяльність заснованого в умовах Української революції Історико-філологічного факультету в Полтаві, 6 жовтня 1920 року Головний комітет професійно-технічної та спеціально-наукової освіти УСРР (Укрголовпрофосвіта) прийняв постанову, якою передбачалося злиття Полтавського педагогічного інституту й Історико-філологічного факультету в єдиний навчальний заклад. Тому

**Будинок по вул. Луначарського, 2,
де в 1920-их – 1930-их рр.
працював історичний факультет ІНО, ІСВ
та педінституту**

в листі від 8 жовтня 1920 року до Полтавської губнаросвіти Наркомос визнав можливість існування окремого Історико-філологічного факультету в Полтаві лише до наступної реорганізації інституту.

22 квітня 1921 року Історико-філологічний факультет у Полтаві остаточно об'єднався з педінститутом. Реорганізований таким чином навчальний заклад став іменуватися

**В. О. Щепотьєв –
ректор Полтавського ІНО
в квітні 1921 р.**

Полтавським вищим інститутом народної освіти (ІНО). Він складався з двох відділів – словесно-історичного (з факультетами соціально-історичним і літературно-мистецьким) та природничо-математичного. 3 липня 1921 року словесно-історичний відділ, де навчалося 290 студентів, розміщувався у будинку колишньої приватної гімназії Старицької, а з 1928 року – у будинку колишнього художньо-ремісничого училища по вулиці Луначарського, 2.

Першим ректором новоствореного вишу у квітні 1921 року обрали Володимира Олександровича Щепотьєва – відомого вченого, літературознавця, архівіста. Корінний полтавець, він народився

1880 року в родині дрібного службовця. Закінчив Полтавську духовну семінарію (1900) та Петербурзьку духовну академію (1904) «по словесному відділу». Повернувшись до Полтави викладав російську мову в єпархіальній школі для дівчат та в музичній школі, був членом Полтавської губернської вченої архівної комісії, засновником вченої першої Полтавської української гімназії імені Івана Котляревського. З 1917 року – викладач Полтавського учительського інституту, з 1918 року – лектор Історико-філологічного факультету в Полтаві, з 1921 року – лектор (а з 1926 року професор) Полтавського українського вищого інституту народної освіти. Його наукові праці стосувались творчості Т. Шевченка, П. Мирного, А. Тесленка, М. Лисенка, самотності українського фольклору, етнографії, народної словесності. Окрім того, В. Щепотьєв читав публічні лекції для громадськості Полтави, проводив заняття з української мови і літератури на різних учительських курсах. Справжня інтелігентність, науково-літературна та громадська діяльність педагога і вченого врешті-решт обумовили глибоку повагу колег з Полтавського ІНО, і ту обставину, що саме його обрали першим ректором цього навчального закладу. А от більшовицьку владу такі українські патріотично налаштовані діячі науки і освіти, як В. О. Щепотьєв, не влаштовували. Це добре розумів і новообраний ректор. До речі, у жовтні 1920 року Щепотьєв на короткий термін уже заарештовувався чекістами за підозрою в «петлюрівських настроях». Тому він подав заяву про складання ним ректорських повноважень нібито «за станом здоров'я».

Н. Ю. Мірза-Авакянц
(Дворянська) – в. о. ректора
Полтавського ІНО
в квітні 1921 – березні 1922 рр.,
професор

Обов'язки ректора Полтавського інституту народної освіти тимчасово, до березня 1922 року, виконувала проректор Наталія Юстинівна Мірза-Авакянц (1938-1939). У 1907 році вона закінчила жіночу гімназію в Києві. Працювала на педагогічних курсах при Московському учбовому окрузі. У 1913 році склала державний іспит при Московському університеті з правом викладати історію в середніх навчальних закладах. З 1918 року – викладач Полтавського учительського інституту. У 1919-1920 роках – продекан Історико-філологічного факультету в Полтаві. Автор багатьох наукових праць з історії селянського руху на Полтавщині та Харківщині. На посаді в.о. ректора ІНО Мірза-Авакянц у суворих умовах господарської розрухи чимало зробила для підтримання життєдіяльності навчального закладу, матеріального забезпечення студентів і викладачів. Після складання повноважень продовжувала працювати (до 1924 року) професором історії України.

7 березня 1922 року наказом Наркомату освіти УСРР ректором Полтавського ІНО було призначено професора – історика Івана Федотовича Рибаківа, який пропрацював на цій посаді до квітня 1923 року.

Словесно-історичний відділ Полтавського інституту народної освіти з 23 травня 1921 року очолював Іван Васильович Лебединський. Про цю людину ми знаємо поки що небагато. Відомо, що він закінчив ще до революції в російському місті Ярославі славнозвісний Демидівський ліцей, який давав вищу юридичну освіту. Отримав звання кандидата юридичних наук. У Полтавському педінституті в 1919-1920 роках був товаришем (заступником) голови науково-учбової ради – колективного органу управління педінститутом. Читав лекції з історії соціалізму та теорії права. Ці ж лекції він читав і після призначення деканом словесно-історичного відділу Полтавського ІНО. Наприкінці 1921 року був заарештований органами ВУЧК за звинуваченням у петлюрівському русі і розстріляний.

Нормальній роботі ІНО в перші роки його існування заважала нестача палива, гасу, меблів, підручників. Студенти і співробітники самі заготовляли дрова на відведеній для цього лісовій ділянці. Навчання проводилось лише у вечірні години, адже вдень студенти працювали, щоб одержати якісь кошти на прожиття. Матеріальне стано-

вище викладачів у перші роки також було вкрай незадовільним. «Академічний пайок» вони отримували нерегулярно, суворо нормувалася видача одягу, взуття і палива. І все ж викладачі словесно-історичного відділу, серед яких варто виокремити професорів Н. Ю. Мірзу-Авакянц, М. Ф. Сумцова, А. Т. Бузинного, О. І. Білецького, І. В. Шаля, П. І. Ритера, О. І. Прийму, робили все залежне від них для забезпечення навчального процесу.

Із запровадженням нової економічної політики матеріальне становище студентів і викладачів дещо поліпшилось. Більшість студентів звільнялася від плати за навчання, половина з них отримували стипендію. У 1924 році була здійснена перша спроба впорядкувати штатне навантаження викладачів. Це дозволило їм мати гарантовану заробітну платню, що забезпечувала мінімальні життєві потреби. Стали кращими умови і для організації навчального процесу. З 1924 року відновлюється навчання в першу зміну. В інституті обладнуються навчальні кабінети, зокрема суспільствознавства, мови і літератури, мистецтвознавства, краєзнавства.

Сприятливі умови для підготовки істориків та філологів склалися і завдяки проведенню у 1920-і роки політики «українізації». Провідну роль у здійсненні «українізації» відіграв словесно-історичний відділ. Душею всієї наукової і навчальної роботи в Полтавському інституті народної освіти був Володимир Олександрович Щепотьєв. Офіційно не обіймаючи жодних адміністративних посад, окрім члена правління закладу та науково-учбової ради, Щепотьєв своїм педагогічним талантом та глибокою людяністю завоював серця колег та студентів. З надзвичайною теплотою писала про Вчителя його колишня учениця, дитяча письменниця і педагог з Австралії Марія Дейко: «Людина ніжної і чутливої душі та лагідної товариської вдачі, що щасливо сполучалася з дотепністю й жартівливістю, він користувався загальною пошаною і любов'ю. Золотоустий майстер, він захоплює і веде за собою численну аудиторію, що збирається на його прилюдні доповіді, де він майстерно переплітає українську літературу з історією нашого народу. Дуже мелодійний, баритонального тембру голос, лагідні темні очі, спокійне, обрамоване темною, досить довгою «окладистою» бородою обличчя, неквапна, розважна мова чарувала слухачів, а висока ерудиція імпонувала їм».

У чудових лекціях В. Щепотьєва з української літератури, фольклористики, які читав студентам Історико-філологічного факультету, потім в Полтавському інституті народної освіти, на курсах учителів розкрилася його наукова ерудиція та блискуче риторичне мистецтво. Один із його слухачів-очевидців розповідав: «Аудиторія слухала майстра, зата-

ївши подих: на крилах історичної правди він переносив нас в імлу віків, у добу Сагайдачного, Сірка, Наливайка й Дикого поля...».

У 1920-1933 роках в інституті плідно працював видатний український педагог, фольклорист, етнограф, хореограф, хормейстер, композитор В. М. Верховинець (Костів). Керуючи кафедрою мистецтвознавства в ІНО, він створив прекрасний студентський хор і хореографічний ансамбль, які на високому професійному рівні пропагували українську народну творчість. Матеріали українознавчого змісту широко публікувались у «Записках Полтавського ІНО», що почали видаватися з 1924 року.

Педагогічну практику студенти проходили у школах міста, дитячих будинках. Для ознайомлення кращих студентів із роботою педагогічних навчальних закладів, культосвітніх установ та новобудов країни організовувалися змістовні екскурсії на Урал, Кавказ, у Крим, а також до Москви, Ленінграда, Києва, Харкова, Одеси.

Студенти-історики були активними учасниками громадської роботи в інституті і за його межами. Вони видавали журнал «Іновець», виступали з лекціями і давали концерти художньої самодіяльності на селі, організовували лікнепи, брали участь у роботі комсомольської і профспілкової організації, а також у таких організаціях, як Міжнародна організація допомоги борцям революції (МОДР), «Геть неписьменність!», «Друзі дітей», «Культзмичка», збирали кошти на будівництво літака «Відповідь Чемберлену», влаштовували спортивні змагання.

Соціальний склад словесно-історичного відділення в той час був робітничо-селянським. Серед студентів, що навчалися в 1920-их роках, варто виокремити О. К. Касименка (1905-1971). Народженому в родині селян-бідняків Олександрові довелося змалку відчувати і незабутній живий подих розораного чорнозему, і біль трудових мозолів. Життєвий шлях привів юного трударя до лав комсомолу. В автобіографії для особової справи О. Касименко засвідчив: «У 1921 році вступив у члени комсомолу і працював секретарем комсомольського осередку до літа 1922 року й одночасно членом бюро райкому і членом повітового комітету комсомолу».

Та вольовий і допитливий юнак прагнув учитися, хоча в буремні воєнні та голодні повоєнні роки навчатися було надважкою справою.

**В. М. Верховинець –
професор Полтавського ІНО,
відомий композитор і етнограф**

Здобувати середню освіту О. Касименко вступає до Полтавського ІНО. Під час навчання в інституті він систематично й наполегливо оволодів історичною наукою, що привабила юнака на все життя. Довелося одночасно попрацювати й на громадській ниві – два роки секретарем комсомольського осередку інституту і ще два роки – головою бюро студентства при Полтавській окружній раді профспілок.

У 1926 році О. К. Касименко отримав диплом «викладача старшого концентру семирічки з суспільствознавчих дисциплін». У Полтаві він пройшов усі щаблі викладацької роботи, зокрема у серпні 1933 року стає доцентом кафедри історії Росії та народів СРСР Полтавського педінституту, а в грудні наступного року – завідувачем названої кафедри. На цій посаді він пропрацював до лютого 1935 року. Далі була блискуча наукова кар'єра. У 1947-1964 роках він очолював головний центр історичних досліджень в Україні – Інститут історії АН УРСР.

Розвиток вищої історичної освіти в педвишах у 1920-і роки ускладнювався тим, що історії в початковій і середній школах відводилась досить скромна роль. Довгий час вона входила до синтетичного курсу суспільствознавства і залучалася лише при вивченні сучасності. З 1923 року історія була взагалі вилучена з навчальних планів як самостійна дисципліна. Майже щороку змінювалася і назва словесно-історичного відділу – гуманітарний відділ, факультет суспільних наук, суспільно-економічний відділ. Здійснення освітніх реформ 1920-их років мали своїм наслідком тотальну політизацію навчання на тлі збільшення програм, зокрема з вітчизняної та всесвітньої історії. До того ж 1920-і роки – це період різного роду радикальних елементів у народній освіті, які далеко не завжди знаходили практичне застосування (створення факультетів старшого і молодшого концентрів, «бригадно-лабораторний метод», «Дальтон-план», тощо). Не уник усіх цих експериментів і Полтавський ІНО.

Комсомольський осередок Полтавського ІНО.
На фото С. Данішев (верхній ряд другий зліва), О. Касименко (верхній ряд четвертий зліва). Фото 1924 р.

1930 року Полтавський ІНО реорганізовано в Інститут соціального виховання (ІСВ) з двома факультетами – дошкільним і шкільним. Шкільний факультет мав серед інших історико-філологічне відділення. Окрім стаціонару, 1931 року в інституті діяв і заочний відділ. При ІСВ також працювали денний і вечірній

робітфаки для підготовки випускників з числа робітничо-селянської молоді (функціонували до 1940 року). Термін навчання в ІСВ – три роки – встановлювався за рахунок скорочення годин на вивчення теоретичних курсів. Це, звичайно, негативно вплинуло на якість підготовки вчителів.

На початку 1930-их років для партійно-державного керівництва країни стало очевидним, що поверхові, несистематизовані знання з історії, які отримували учні в процесі вивчення так званого суспільствознавства, відірвані від фактичної основи абстрактно-соціологічні схеми, що їх заучували школярі замість послідовного вивчення минулого не давали можливості формувати історичний світогляд молоді. Тому постановою ЦК ВКП(б) від 5 вересня 1931 року історію відновили як самостійний предмет. Це, в свою чергу, поставило нові завдання в справі підготовки вчителів історії в стінах Полтавського інституту соціального виховання. Важливу роль у цьому мала виконувати новостворена в 1931 році кафедра історії. Її очолив доцент П. М. Койнаш, який викладав історії СРСР та УРСР, спеціаліст з нової історії М.А. Курилко та асистент Г.А. Даценко. У наступні три роки склад кафедри збільшився за рахунок доцентів О. П. П'якова (історія Росії та народів СРСР), Л. О. Ієрусалимського (стародавня історія), А. Ф. Морозенка (історія середніх віків), Л. П. Ткаченка (історична географія, економічна географія).

У серпні 1933 року відбувається нова реорганізація – Полтавський інститут соціального виховання перетворюється на педагогічний інститут з чотирирічним терміном навчання. Вищу педагогічну освіту студенти отримували на чотирьох факультетах, серед них – історичний і філологічний. У 1933-1934 роках директором Полтавського педінституту був доцент П. М. Койнаш. Його лекції з історії України із захопленням слухали студенти. Петро Михайлович був прекрасним організатором викладацького колективу, вимогливий і в той же час чуйний, уважний і тактовний. З метою поглиблення наукової підготовки студентів, вивчення історії рідного краю з ініціативи П. Койнаша була організована редколегія «Наукових праць Полтавського педінституту», де він обіймав посаду редактора. П. Койнаш підготував монографію

**П. М. Койнаш –
директор Полтавського
педінституту в 1933-1934 рр.**

«Більшовицькі організації на Полтавщині в боротьбі за переростання буржуазно-демократичної революції в соціалістичну». Щоправда, ця опублікована праця так і не дійшла до читачів, оскільки зберігалася у спецфонді республіканської бібліотеки. Лише 1991 року вона була оприлюднена.

Добра пам'ять залишилася про тодішнього декана історичного факультету М. А. Курилка. Викладаючи нову історію, М. Курилко не користувався будь-якими конспектами, знав матеріал досконало, наводив багато цікавих прикладів, аналогій. Він прекрасно володів ораторським мистецтвом.

Справжнім подвигом стало життя старшого викладача кафедри історії, випускника історичного факультету Полтавського педінституту 1933 року П. І. Шебітченка. Ще в 1920-ті роки, перебуваючи на військовій службі, при виконанні важливого державного завдання він обморозив ноги, які довелося ампутувати. П. Шебітченко переніс 25 тяжких операцій, утратив і руки, але духом не впав. Наполегливо оволодівав знаннями. Отримавши диплом історика, був залишений в інституті на викладацькій роботі, де і працював до останніх років життя (помер у 1949 році). Заслужена вчителька УРСР Т. М. Толстоносова, яка навчалася в інституті наприкінці 1930-х років, згадувала про високу майстерність П. І. Шебітченка як викладача: «Читав захоплююче. Пам'ятаю, ми були зачаровані його ерудицією і майстерністю викладати матеріал... Він вселяв віру в наші сили, у наше майбутнє».

У курсах вітчизняної та всесвітньої історії викладачі тоді демонстрували акцентований формаційний підхід до структурування історичного матеріалу по роках навчання, проведення ідеї класової боротьби як рушійної сили історії. Жорстка формаційна схема структурування історичних курсів, підкреслено класові цінності і пріоритети, вписування всього різномайття історії в прокрустове ложе боротьби класів, безумовно, збіднювали і регламентували зміст історичної освіти. Досить сказати, що для студентів-гуманітаріїв читався великий курс «Історія класової боротьби» (доцент Й. І. Стасюкайтис). Однак, очевидним кроком вперед став сам факт відновлення історії як самостійної шкільної та вишівської дисципліни, а також декларований намір вивчати курс в усій конкретності та історичній перспективі.

М. А. Курилко –
декан історичного факультету
та завідувач кафедри історії
в 1931-1935 рр. (Фото 1942 р.)

1930-і роки для інституту були надзвичайно тривожними. Успіхи і невдачі, які переживала країна в умовах тоталітарної системи, тією чи іншою мірою відбивалися й на співробітниках і студентах. Студент Полтавського інституту соціального виховання 1930-1933 років навчання, у майбутньому відомий педагог М. К. Пойдеменко згадував: «Вчитися було важко. Був період зловісного голодомору. Але бажання набути вищу освіту, стати педагогом змушувало терпіти всі незгоди й лиха. Була стипендія, давали картки на хліб і також на сніданки, обіди й вечері. Однак для молодих людей усього того було так мало, що завжди ходили напівголодними, виснаженими». Пекельна сталінська репресивна машина наприкінці 1930-их років знищила десятки ні в чому не винних педагогів та студентів Полтавського педінституту. Серед тих, хто був розстріляний та загинув у таборах, слід назвати В. О. Щепотьєва, П. М. Койнаша, І. М. Онісіна, Н. Ю. Мірзу-Авакянц, О. Т. Бузинного, В. М. Верховинця та інших.

У 1935 році в Україні проводилася реорганізація й укрупнення факультетів педагогічних інститутів. У зв'язку з цим студенти історичного факультету були переведені на навчання до Харкова, а до Полтави прибули студенти-філологи з Кременчуцького, Лубенського і Сумського педінститутів, у якій філологічні факультети закривалися. Що стосується викладачів вітчизняної, всесвітньої історії, суспільствознавчих дисциплін, то вони переважно залишилися працювати в Полтавському педінституті, де читали лекції і проводили семінарські

Зустріч групи викладачів Полтавського педінституту з відомими українськими письменниками Миколою Бажаном (другий ряд шостий зліва) та Павлом Тичиною (другий ряд восьмий зліва). Фото 1935 р.

заняття з історії СРСР і УРСР на філологічному факультеті, на всіх інших – з історії КНРС.

Після того, як припинив своє існування історичний факультет, три кафедри: історії (завідувач доцент О.К. Касименко), діалектичного матеріалізму (професор Ю.О. Хоменко), економіки (доцент М.С. Дашченко) об'єднали в одну кафедру соціально-економічних дисциплін, яку в 1939 році перейменували на кафедру основ марксизму-ленінізму. Напередодні війни, в 1940 році на кафедрі основ марксизму-ленінізму педінституту, яку очолював доцент В.І. Пантелєєв, працювали старші викладачі М. І. Гіріч, М. А. Курилко, О. П. Редько, Ю. О. Хоменко, П. І. Шебітченко, викладачі А. Г. Бойко, В. Ю. Гельміх, С. О. Данішев, П. М. Єршов, С. Я. Шейхзахзон, З.В. Штицький, асистент М.І. Малич.

Припинення підготовки вчителів історії в Полтавському педінституті негативно позначилось на стані освіти в області. У другій половині 1930-их років відчувався дефіцит учителів історії, особливо в сільських школах. Для того, щоб якось вирішити цю кадрову проблему обласний відділ народної освіти навіть відкрив однорічні курси вчителів-істориків, на яких проходили відповідну перепідготовку інші педагоги-предметники. Навесні 1941 року Наркомат освіти УРСР на прохання місцевої влади дав дозвіл знову відкрити історичний факультет в Полтавському педінституті, але цьому перешкодила війна.

Коли розпочалася радянсько-нацистська війна, багато викладачів і студентів історико-філологічного факультету Полтавського педінституту зі зброєю в руках стали на захист вітчизни. Від рядового до майора пройшов фронтовими дорогами П. Д. Мудраченко, на Південно-Західному фронті хоробро громив ворога старший лейтенант М. А. Курилко, кавалер багатьох бойових нагород М. В. Семиволос командував стрілецькою ротою при визволенні у вересні 1943 року рідної Полтави. Школу фронтового гарту пройшли й випускники історичних факультетів інших вишів, які у післявоєнний період стали викладачами Полтавського педінституту. Серед них слід назвати штурмана бомбардувальної авіації П. М. Денисовця, офіцера-танкіста О. Х. Соколовського – учасника Сталінградської битви, який не раз горів у танку. На Далекому Сході закінчив війну офіцер-перекладач Я. А. Побіленський. Офіцерами були й Г. І. Кулик та А. С. Черевань. А сержант М. Й. Чупрун обіймав посаду комсорга авіаескадрилі. Медсестрами у евакогоспіталях служили Л. С. Ліхіна і Л. Л. Мазуренко.

У період дворічної німецько-фашистської окупації Полтави інститут не працював. Частина його матеріальних цінностей вивезено до Тюмені. У тил країни були евакуювані і там кували на трудово-

Викладачі-історики ПДІІ — учасники радянсько-нацистської війни

П. М. Денисовець

Г. І. Кулик

Л. С. Ліхіна

Л. Л. Мазуренко

П. Д. Мудраченко

В. Я. Пашенко

Ф. М. Собко

Ю. П. Тенянко

М. Й. Чупрун

му фронті перемогу співробітники інституту, зокрема С. О. Данішев, М. І. Малич, Ф. А. Редько.

23 вересня 1943 року після напружених боїв війська 2-го Українсько-го фронту визволили Полтаву від німецьких окупантів. Приміщення педінституту були повністю зруйновані, майно розграбоване. І все ж уже 15 листопада 1943 року Полтавський педінститут відновив свою роботу. У процесі підготовки до занять провели реєстрацію студентів старших курсів, здійснили набір першокурсників. Заняття розпочались у кількох пристосованих будинках по вулиці Сковороди та провулку Госпітальному.

Руїни приміщень педінституту. 1943 р.

По закінченню радянсько-нацистської війни склалися більш сприятливі можливості для розвитку інституту. На роботу та навчання поверталися демобілізовані воїни, поступово відбудовувались інститутські приміщення, поліпшувались матеріальні умови для навчання та побуту викладачів і студентів.

Усі перші післявоєнні ректори інституту – Ф. А. Редько (1944-1949), І. Я. Кирса (1949-1952), Д. С. Нененко (1952-1953) – історики за фахом. Понад 18 років (1953-1971) на посаді ректора працював його випускник 1930-их років, кандидат філологічних наук М. В. Семиволос. При ньому була завершена відбудова (у 1955 році) головного навчального корпусу інституту по вулиці Остроградського, 2, уведений в експлуатацію гуртожиток № 2 (1966 рік) по вулиці К. Маркса (нині В. Козака), 5. У 1971-1975 роках ректором інституту був історик, професор О. К. Зубань.

Позитивні зрушення відбулися і на факультетському рівні. У серпні-вересні 1946 році в педінституті здійснено перший післявоєнний набір студентів на знову відкритий історичний факультет – 32 особи на стаціонар і 27 – на заочний відділ. На двох заснованих у тому ж році факультетських кафедрах – історії СРСР (завідувач – доцент Ф. А. Редько) та загальної історії (завідувач – старший викладач

Будинки, у яких тимчасово розміщувався педінститут після визволення Полтави від німецько-фашистських окупантів

Історики-директори Полтавського педінституту в перші повоєнні роки

Ф. А. Редько

І. Я. Кирса

Д. С. Нененко

С. О. Данішев) працювало 9 викладачів без наукових ступенів і вчених звань. Деканами історичного факультету в той час були старші викладачі М. І. Малич (1946-1948), С. П. Бабенко (1948-1949), П. Д. Мудраченко (1949-1950), П. І. Годенко (1950), І. М. Попик (1950).

У 1951 році історичний факультет об'єднали з філологічним (деканом до 1959 року працював доцент І. Т. Чирко). Історико-філологічний факультет мав три відділи: історії, української мови і літератури, російської мови та літератури. З середини 1950-их – до кінця 1960-их років підготовка фахівців на факультеті здійснювались за спеціальностями – «українська мова, література та історія», «російська мова, література та історія», «російська мова, література, музика і співи», але вже з середини 1960-их років набір студентів знову проводиться за моноспеціальностями.

У повоєнні роки поступово зростає науковий рівень професорсько-викладацького складу історико-філологічного факультету. Наприкінці 1940-их – на початку 1960-их років успішно захистили кандидатські дисертації колишні випускники Полтавського педінституту С. О. Данішев, М. І. Малич, І. Т. Чирко. У той же час на факультет приходять після закінчення вищих навчальних закладів, аспірантури, переводяться з інших педінститутів П. М. Денисовець, Г. І. Кулик, Я. А. Побіленський, А. С. Черевань та інші. Частина з них уже мала наукові ступені і вчені звання, інші в короткий термін захистили дисертації, стали провідними викладачами, зайняли відповідальні посади в інституті.

Післявоєнна історія історичного і філологічного факультетів багата яскравими особистостями. У 1924 році закінчив Полтавський педінститут С. О. Данішев. Відтоді займався педагогічною діяльністю, у тому числі з 1932 року працював викладачем Полтавського інституту

соціального виховання. У важкий відбудовний період обіймав посади проректора з навчальної і наукової роботи, користувався авторитетом як знавець історії рідного краю. Свої знання він майстерно передавав студентам і молодим викладачам. Сучасники знали С. О. Данішева як активного громадського діяча. Він неодноразово обирався депутатом Полтавської міськради, працював заступником голови правління обласної організації товариства «Знання». За багаторічну викладацьку, наукову та громадсько-політичну діяльність С. О. Данішева нагороджено орденом «Знак пошани», кількома медалями. Одним із перших в інституті він отримав значок «Відмінник народної освіти». А в 1967 році С. О. Данішеву присвоєно почесне звання Заслуженого працівника культури Української РСР.

У 1959-1971 роках деканом історико-філологічного факультету був П. М. Денисовець, людина з нелегкою життєвою долею. Син ре-

Викладачі історичного факультету ПДП першого повоєнного десятиліття

С. О. Данішев

В. Г. Євтушенко

М. І. Малич

Д. В. Степанов

М. Й. Чупрун

М. І. Різун

Викладачі історичного факультету 1960-1980 рр.

М. В. Бака

П. Х. Білий

В. Н. Жук

В. С. Жученко

Б. Я. Кузняк

В. Є. Лобурець

А. С. Черевань

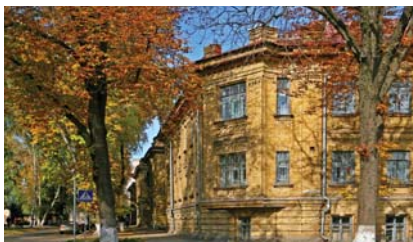
А. П. Шебітченко

пресованого в 1937 році як «ворога народу» селянина, він з великими труднощами вступив на історичний факультет Київського університету. У роки радянсько-нацистської війни став штурманом, здійснив 540 бойових вильотів. Про один з його подвигів розповів у своїй книзі «Крила Перемоги» маршал авіації С. Г. Руденко. Закінчивши після війни навчання, П. Денисовець захистив кандидатську дисертацію, працював у ряді педінститутів доцентом, завідувачем кафедри, ректором. Полтавський період став найбільш плідним у його науковій творчості. У 1969 році П. Денисовець захистив докторську дисертацію з історії колгоспного будівництва в 1921-1925 роках. З 1961 по 1964 роки, коли П. Денисовець готував докторську дисертацію, посаду декана обіймав кандидат економічних наук, доцент В. Г. Євтушенко.

Складний життєвий шлях пройшов доктор історичних наук, професор А. С. Черевань, який з 1962 по 1975 рік працював у Полтавському педінституті. У 1939 році він закінчив Харківський державний університет. Вступив до аспірантури, але війна не дозволила захистити дисертацію. У червні 1941 року мобілізований до армії. Через рік у важких боях під Харковом був тяжко поранений і потрапив до німецького полону. Пройшов через усі страхіння нацистських концтаборів. У 1946 році був демобілізований із Червоної армії і поновлений в аспірантурі Харківського університету. Захистив кандидатську дисертацію. Працював у Пермському державному університеті. По-

**Студенти на відбудові
навчального корпусу №1.
1954 р.**

**У 1955 р. завершилась відбудова
навчального корпусу №1
по вул. Остроградського, 2, де зараз
розміщується історичний факультет**

тім був звільнений з роботи як колишній військовополонений. У час деєсталінізації А. Череваня повністю реабілітували і він отримав право займатися науковою і педагогічною діяльністю. Як викладач історичного факультету Полтавського педінституту, він зразково організував студентську наукову роботу. Десятки його учнів стали в наступному докторами і кандидатами історичних наук.

У 1966 році на базі історико-філологічного факультету утворено два факультети – історичний та філологічний. Відтоді деканами історичного факультету працювали професор П. М. Денисовець (1966-1971), доценти М. К. Бойко (1971-1974), П. М. Тригуб (1974-1976), С. В. Ніколенко (1976-1977), Я. А. Побіленський (1977-1978), С. М. Кадетов (1978-1982), В. О. Пашенко (1982-1983), В. Г. Колбін (1984), А. П. Шебітченко (1984-1989), П. А. Кравченко (1989-1997), Б. В. Год (1997-2002).

Ректори Полтавського педінституту (з 1999 року – педуніверситету)

**Доктор історичних наук,
професор О. К. Зубань
(1971-1975 рр.)**

**Доктор філософських
наук, професор І. А. Зязюн
(1975-1990 рр.)**

**Доктор історичних наук,
професор В. О. Пашенко
(1990-2008 рр.)**

Особливо помітними були досягнення трудового колективу факультету в поліпшенні навчально-виховного процесу, наукової роботи, зміцненні матеріально-технічної бази в час багаторічної діяльності деканів П. М. Денисовця, А. П. Шебітченка, Б. В. Года, П. А. Кравченка.

Минуле і сьогодення історичного факультетів тісно пов'язані з діяльністю ректора Полтавського педагогічного інституту в 1975-1990-их роках, доктора філософських наук, професора, дійсного члена НАПН України І. А. Зязюна. При ньому було збудовано гуртожиток №1 по вулиці Радянській (нині Монастирська), 7, де проживають студенти-історики, спорткомплекс, нову їдальню, поліпшилось естетичне виховання студентської молоді, впроваджено курс педагогічної майстерності.

Перший досвід організаторської роботи ректор Полтавського педінституту (з 1999 року – педуніверситету) у 1990-2008 роках, доктор історичних наук, професор, член НАПН В. О. Пашенко набув, протягом кількох років працюючи заступником декана філологічного факультету та деканом історичного факультету.

**Декан історичного факультету,
доктор філософських наук,
професор П. А. Кравченко**

**Гуртожиток №1
по вул. Монастирська, 7,
де проживають
студенти-історики**

На початку ХХІ століття історичний факультет став одним з провідних в університеті за своїм кадровим професорсько-викладацьким складом, новаторськими формами забезпечення навчально-виховного процесу. З 2002 року деканом історичного факультету є доктор філософських наук, професор, Заслужений працівник освіти України, академік Української Академії політичних наук Петро Анатолійович Кравченко.

Станом на 1 червня 2014 року на історичному факультеті навчалось 594 студенти і магістранти, із них на стаціонарі – 379, на заочному відділі – 215.

У сучасних умовах, коли в незалежній Україні взято курс на кардинальну перебудову загальноосвітньої школи, утворилися спеціалізовані гімназії, ліцеї, відроджується

ся село, особлива потреба виникає у підготовці вчителів широкого профілю, як і у гімназичних, ліцейних та малокомплектних сільських школах могли б на високому теоретичному і методичному рівні викладати не один, а кілька предметів і забезпечувати їх якісне засвоєння учнями. У зв'язку з цим в останні роки значно розширився перелік спеціальностей, за якими на факультеті здійснюється підготовка вчителів: «історія і географія», «історія і правознавство», «історія, людина і світ», «географія, краєзнавчо-туристична робота».

У зв'язку із розширенням набору спеціальностей збільшилася на факультетах і кількість випускаючих кафедр, кожна з яких являє собою не лише об'єднання викладачів і дослідників з однієї чи кількох тісно пов'язаних між собою наукових дисциплін, але й педагогів, справжніх наставників студентської молоді. Кожна із п'яти кафедр – це колектив однодумців, сплав мудрості і досвіду викладачів старшого покоління та енергії й допитливості – молодшого.

На кафедрах історії України, всесвітньої історії і методики викладання історії, географії і краєзнавства, філософії, правознавства зараз працюють 50 штатних працівників, у тому числі 6 докторів наук, професорів, 3 кандидати наук, професори, 29 кандидатів наук, доцентів та 5 кандидатів наук, старших викладачів. Окрім того, на факультеті працюють 25 викладачів із інших кафедр вишу, у тому числі професори Л. А. Семеновська, А. Ю. Цина, Л. І. Яковенко та 18 доцентів.

Навчальний процес здійснюється у 15 лекційних аудиторіях, 5 навчально-методичних кабінетах, 13 з яких є спеціалізованими аудиторіями і кабінетами з дисциплін фахового спрямування. Успішному навчанню студентів, магістрантів і аспірантів сприяє комплекс технічних засобів: комп'ютерний клас з персональними комп'ютерами, принтери, сканерами, інтерактивними дошками, виходом в Інтернет.

Організацію навчально-виховного процесу на факультеті здійснює деканат. Там, окрім декана професора П. А. Кравченка, сум-

**Кабінет
історичного краєзнавства**

**Відкриття музею історії факультету
(листопад 2013 року)**

Працівники деканату історичного факультету (зліва направо) доц. Я. Є. Блоха, С. С. Трунова, С. В. Полтавська, проф. П. А. Кравченко

лінно працюють заступники декана з навчальної роботи доцент Я. Є. Блоха, з наукової роботи – доцент О. П. Лахно, з питань практик – доцент Т. В. Тронько, з виховної роботи – доцент Ю. В. Вільховий. Обов'язки диспетчера стаціонарного відділення виконує С. В. Полтавська, заочного відділення – С. С. Трунова

За роки свого існування історичний факультет Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

дав путівку в життя тисячам учителів. Виш закінчили: учителі історії, Герої Радянського Союзу А. І. Дробаха і П. Ф. Клепач, Заслужені вчителі України В. М. Балюк, О. А. Білоусько, М. М. Кадука, М. Д. Плиска.

Історичний факультет – це сформовані наукові школи, які мають свої давні традиції і великі здобутки, їх випускниками були відомий спеціаліст у галузі військової історії М. П. Дерев'янка, доктори історичних наук М. К. Бойко, В. І. Козаченко, М. І. Некоз, О. О. Нестуля, І. М. Петренко, В. Л. Савельєв, В. В. Стрілець, С. М. Тимченко, Б. І. Хорошун, М. А. Якименко. Кандидатами історичних наук стали близько 120 вихованців Полтавського педуніверситету, чимало з них працюють у стінах рідного вишу.

На високих постах у навчальних закладах, науково-дослідних інститутах, державному апараті працюють випускники історичного

Заступники декана історичного факультету

**з навчальної роботи кандидат філософських наук, доцент
Я. Є. Блоха**

**з наукової роботи кандидат історичних наук, доцент
О. П. Лахно**

**з виховної роботи кандидат історичних наук, доцент
Ю. В. Вільховий**

**з питань практик кандидат історичних наук, доцент
Т. В. Тронько**

факультету ПНПУ різних років: доктор історичних наук, професор В. А. Войналович (Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України), доктор історичних наук, професор Л. М. Новохатько (міністр культури України у 2013-2014 роках), кандидат історичних наук, доцент О. Г. Бажан (Національний університет «Києво-Могилянська академія»), доктор історичних наук, професор О. О. Нестуля (Полтавський університет економіки і торгівлі), доктор наук із державного управління, доцент М. І. Лахижа (Управління державної служби Головного управління державної служби України в Полтавській області), кандидат географічних наук, доцент С. М. Шевчук (Департамент освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації), кандидат історичних наук старший науковий співробітник О. Б. Супруненко (Центр охорони й дослідження пам'яток археології), Г. П. Білоус і Т. П. Пустовіт (Державний архів Полтавської області), Л. К. Шедрик (Музей-заповідник «Поле Полтавської битви»), Д. П. Кальний (Музей авіації і космонавтики), О. М. Корчукова (Полтавський художній музей (галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка), генерал-майори В. А. Богдан, О. Б. Христенко, полковники О. І. Богданов, М. І. Гузь, О. О. Єрмак, В. В. Нестека, О. Г. Шило та інші.

P.A. Kravchenko

WITH PAST AND PRESENT FACULTY OF HISTORY

The history of Poltava Pedagogical University started from the foundation of The Teacher Training Institute (1914) and History and Philology Department of Kharkov University in Poltava (1918). The first Dean of History and Philology Department was a well-known scholar I.F. Rybakov, the pro - dean - N.Yu. Mirza-Avakyants, later she was a renowned scholar of the history of Ukraine of seventeenth and eighteenth centuries. Leading experts were invited to reading lectures at the faculty, they were the historians of Kharkov University - Professors D.I.Bahaliy, V.O.Barvinskyy, Ye.V.Kaharov, M.F.Sumtsov. In April 1921 the two schools were established, and since that time it functioned under the following names of the Higher Institute of Folk Education (1921-1930), Institute for Social Education (1930-1933), Poltava Pedagogical Institute (1933-1999), and from December 2009 - Poltava National Pedagogical University named after Korolenko. And all these years has university training of highly qualified teachers of history, geography, economics, law, culture, social science.

The Faculty has PNPU significant achievements in the field of research. Among its graduate students – Director of the Institute of History of the USSR in 40-50 years, O.K.Kasymenko, a well-known specialist in the field of military history M.P.Derev'yanko, Ph.D. M.K.Boyko, Yu.V.Voloshyn , L.M.Zhvanko, V.I.Kozachenko, M.I.Nekoz, O.O.Nestulya, I.M.Petrenko, P.H.Radko, V.L.Savyelyev, R.A.Sitarchuk, B .V.Strilets, S.M.Tymchenko, T.O.Sharavara,

M.A.Yakymenko. There were about 400 students who got their scientific degree while working at Poltava Pedagogical University.

In 1966, at the History and Philology Department was separated into the departments History and Philology. Since then, Faculty of History has become a leading institution of their personnel academic staff, innovative forms of educational process. Today the dean of the History Department is P.A.Kravchenko, Ph.D., professor and an honored educator of Ukraine.

Today there are more than 600 full-time and part-time students. The Department has five undergraduate and graduate chairs - History of Ukraine (the head is the Doctor of sciences, prof.R.A.Sitarchuk), World history and methodology of history teaching (headed by D.Sc., Professor B.V.Hod) geography and regional studies (headed by candidate of the geographical, Professor L.M.Bulava) philosophy (headed by Professor P.A.Kravchenko), law (Headed by Associate Professor K.B.Pyvovarska). Around 90% of faculty teachers have degrees and titles. To prepare scientists with scientific degrees «Ph.D.», «Doctor of Philosophy», «Doctor of Science» in the History of Ukraine, world history and methods of teaching history and philosophy the department has postgraduate and doctoral studies. The faculty has its own library of scientific course books, they are «Historical Memory» and «Philosophical Horizons» , which have been recognized and licensed as professional edition on the national level, the results of scientific research and dissertations can be published there.

At the faculty there are 4 scientific schools, where current problems of the state are being discussed and analyzed, as the relationship of church and state, historical, geographical local history of Christian denominations.

